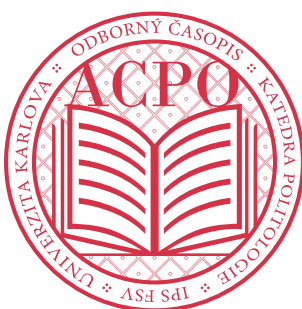

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

RECENZOVANÝ ČASOPIS | PEER-REVIEWED JOURNAL

2018 | Vol. 10 | No. 3 | ISSN 1803-8220

HANZELKA, Jan; KASL, František (2018). Sekuritizace a právní nástroje pro boj s projevy nenávisti na internetu v Německu: O diskurzu od pojetí platforem sociálních médií jako „nástrojů zneužívaných k šíření extremismu“ k vnímání jejich „odpovědnosti za projevy nenávisti“. *Acta Politologica*. Vol. 10, no. 3, pp. 20–46. https://doi.org/10.14712/1803-8220/15_2018

Published: 29/10/2018

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

This article is protected by copyright. Copying and use of its content and presenting it as original research without proper citation is plagiarism, which is subject to legal sanctions.

Katedra politologie Institutu politologických studií

Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Department of Political Science, Institute of Political Studies

Faculty of Social Sciences, Charles University

Sekuritizace a právní nástroje pro boj s projevy nenávisti na internetu v Německu: O diskurzu od pojetí platform sociálních médií jako „nástrojů zneužívaných k šíření extremismu“ k vnímání jejich „odpovědnosti za projevy nenávisti“¹

Jan Hanzelka, František Kasl²

Abstract:

In the contribution is provided a discussion on the development of securitization of expressions of hate speech on the internet, i.e. “cyber hate”, in Germany. The authors focus through the theory of securitization firstly on the process and individual steps, which led to establishment of instruments for countering cyber hate on social media. Next is described how these efforts resulted in creation of so called “Task Force” group, build from members of government, private and non-profit sectors, and how has the perception of social media with regard to security threat of extremism been developing. From the provided analysis emerges that there was a shift in the discourse from understanding the social media platforms as passive “instruments misused for dissemination of extremism” to stronger perception of their “accountability for removal of the hate speech content”. It is therefore a shift, which leads to their perception as active subjects, which are jointly liable for the illegal content and which obligation is to directly contribute to solving its removal. Currently last significant component in this development is the adoption of progressive legal framework for improvement of the enforcement of law in the online social networks environment (Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken), which strengthens the position of the state in enforcement of the required measures. For this reason the authors pay significant attention to this legislative act and provide thorough analysis, which they further reflect in a general assessment of the development in countering cyber hate on social media in Germany and also in broader European context.

Key words: Social media; online social networks; securitization; extremism; cyber hate; violence; NetzDG; Germany

Úvod

V současné době se stále více pozornosti věnuje fenoménům, které souvisí s prolínáním online a offline světa, a to projevům nenávisti na internetu (*cyber hate*) a problematice šíření dezinformací (*fake news*), především v prostředí sociálních médií. Můžeme vnímat

¹ Tento příspěvek vznikl v rámci projektu MUNI/G/0872/2016 *Manipulativní techniky propagandy v době internetu*.

² Mgr. Jan Hanzelka je prezenčním doktorským studentem na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Kontakt: jan.hanzelka@mail.muni.cz. ResearcherID: F-7412-2018.

Mgr. Ing. František Kasl je prezenčním doktorským studentem na Ústavu práva a technologií Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Kontakt: frantisek.kasl@mail.muni.cz. ResearcherID: F-7431-2018.

jak snahu vlád, tak i neziskového sektoru čelit těmto jevům, ať už represivními opatřeními, či snahou o zintenzivnění prevence a osvěty cílových uživatelů. Postupem času došlo k přenesení tématu šíření projevů nenávisti a dezinformací na internetu z fáze normální „každodenní“ politiky na úroveň debaty, která volá po mimořádnějších opatřeních a politické akci. V tomto článku se autoři zaměří na současný stav řešení problému projevů nenávisti na internetu v Německu a s tím spojenou sekuritizaci těchto „staronových“ problémů.

Koncept *cyber hate*, v českém prostředí zažitý jako pojem *projevování nenávisti na internetu* (někdy též „*kyber nenávist*“), není novým jevem. Vlivem technologického vývoje a rozvoje webu 2.0 se však z uzavřených skupin diskuzních fór přesunul do otevřeného světa sociálních médií, což mělo za následek rozmělnění hranice mezi příjemcem a autorem informace a rozšíření tohoto jevu následkem propojování do prostředí online sociálních sítí. Tato situace se nevyhnula ani německému online prostoru, kde se začaly objevovat, především pak ve spojitosti s tzv. „*uprchlickou krizí*“, radikální skupiny, které šíří nenávist na internetu ve spojení s jejich náboženským či politickým přesvědčením. Německá vláda se touto problematikou zabývá dlouhodoběji, a proto autoři nejprve na úvod nabídnou základní přehled toho, jak probíhala celá diskuze o významu sociálních médií pro šíření nenávistného obsahu a odpovědnosti za tento obsah a následně se podrobně zaměří na nejnovější legislativní nástroj přijatý v kontextu této problematiky.

Z hlediska metodologického bude v tomto textu pracováno v rámci designu deskriptivní případové studie, jejímž cílem je popsat proces sekuritizace projevů nenávisti na internetu v Německu v časovém období od první poloviny roku 2015 do první poloviny roku 2018. Z hlediska zdrojů vycházejí autoři především z veřejně dostupných vládních dokumentů Spolkového ministerstva spravedlnosti a pro ochranu spotřebitele (*Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz*, dále jen „*BMJV*“), které se v této problematice v daném období angažovalo nejaktivněji, dále pak z dalších veřejně dostupných materiálů (mediální zprávy, vládní dokumenty, zprávy neziskového sektoru či odborné články a analýzy). Využití těchto kategorií otevřených zdrojů zaměřených směrem k širší veřejnosti je v souladu s teorií sekuritizace a sekuritizačního řečového aktu (viz Buzan, Wæaver, Wilde 2005). Použitá metodologie se bude držet pravidel analýzy diskurzu, konkrétně byl zvolen postup analýzy skrze tzv. programem SKAD (*The Sociology of Knowledge Approach to Discourse*; viz Keller 2011). Snahou autorů tedy bude vymezit interpretační repertoár, argumenty a významové vzory, které se objevují při popisu předmětného tématu (zde tedy především projevů nenávisti v prostoru sociálních médií), a které jsou přiděleny jednotlivým aktérům. Na to autoři naváží popisem přijatých legislativních změn, které se na tomto argumentačním rámci zakládají.

Problematika sekuritizace projevů nenávisti na sociálních médiích je součástí širší debaty týkající se reakce na šíření nenávistných projevů a dezinformací (především ve formě tzv. *fake news*) po internetu. K řešení těchto problémů je na místě přistoupit skrze komplexní strategie, které zohledňují přínosy a limity dílčích prvků a nástrojů. V současné době je tvorba adekvátní komplexní strategie pro potírání těchto hrozeb aktuálním odborným i politickým tématem v řadě západních zemí. Za zřejmě nejpokročilejší však lze i s ohledem na nedávno přijatou specifickou právní úpravu označit současný stav strategie proti nenávistným projevům na sociálních médiích v Německu. Záměrem autorů v rámci tohoto příspěvku je tudíž přiblížit současnou podobu této strategie, limity či překážky, kterým je vystavena, a umožnit ve výsledku odvozování obecnějších závěrů pro formulaci obdobné strategie například pro Českou republiku.

Problematika nenávistných projevů a dezinformací se nadto do značné míry prolíná³ nejen skrze přítomnost obou prvků v řadě postihovaných vyjádření, ale především skrze vzájemné umocňování se těchto dvou fenoménů v celospolečenském a politickém diskursu (Holznagel 2017). Řada dezinformačních zdrojů je zjevně nenávistně namířena proti určitému segmentu společnosti a řada nenávistných komentářů je založena na nepravdivých, smyšlených či zavádějících skutečnostech. Typickým případem, který dominuje diskusi této problematiky v Německu, jsou pak projevy nenávisti vůči cizincům, především pak muslimům, doplněné o dezinformace ospravedlňující tyto projevy či umocňující jejich poselství.⁴

Konceptualizace projevů nenávisti na internetu

Rozšíření možnosti přístupu k internetu mezi velmi širokou část společnosti má mnoho výhod, ale můžeme také vidět několik problémů – jedním z nich jsou projevy nenávisti na internetu, tzv. *cyber hate* (Chan, Ghose, Seamans 2016: 381). Tento koncept je většinou spojován se světem sociálních médií, jako je Twitter, Facebook nebo YouTube (Gerstenfel 2013; Awan Zempi 2016). Nicméně mnohdy není z definic příliš jasné, co lze přesně označit za projev nenávisti na internetu, a to především z důvodu přemíry definic pocházejících jak z akademického či právního, tak i z politického prostředí. Ve většině případů je konceptualizace nenávisti na internetu založena na definici nenávistných projevů či spíše souvisejících skutkových podstat trestných činů. To zahrnuje realizované jednání nebo výroky (např. prohlášení vyzývající k násilí, verbální napadání), které jsou zaměřené na určitý cíl (konkrétní osoby nebo skupiny) z důvodu jejich náboženského přesvědčení, etnického původu, pohlaví, sexuální orientace či jiných citlivých aspektů jejich osobnosti. (Americká asociace psychologie 1998).

U konceptu nenávisti na internetu se navíc musíme soustředit na technologický aspekt, který je spojen se šířením nenávisti prostřednictvím moderních technologií (technologických zařízení s připojením na internetovou síť; Awan, Blakemore 2012). Tento technologický aspekt, konkrétně v podobě platform sociálních médií, je velmi důležitý, jelikož sociální média mají určité specifické vlastnosti, které působí podpůrně v procesu radikalizace. Empirické výzkumy (například Wang et al. 2015) ukázaly, že míra mobilizace je na Facebooku výrazně vyšší než pomocí např. e-mailové komunikace. Navíc, platforma Facebook je efektivnější pro šíření ideologie a zacílení na potenciální příznivce (Turner 2013: 381).

Závěrem lze říci, že politická akce a schopnost organizace se skrze sociální média staly pro menší skupiny mnohem jednodušší. (Copsey 2003; Van Aelst, Walgrave 2002; Cammaerts 2012). Sociální média poskytují prostor pro vytvoření kolektivní identity, sdílení podobných názorů a pocit vzájemné solidarity pro určitý pohled na svět (della Porta & Mosca, 2006: 538). Zároveň tato média nabízejí pro radikální členy společnosti možnost najít obdobně smýšlející jednotlivce a následně zjištění, že jejich názor je sdílen, což může být velkým krokem v jejich osobní radikalizaci (Post 2005).

³ Tyto problematiky ve svých vyjádřeních propojuje např. Evropský komisař pro Jednotný digitální trh Andus Ansip (viz Chazan 2017).

⁴ Pro představu lze odkázat např. na projekt Hoaxmap, který je zaměřený na monitorování dotčené lokace a frekvence klíčových slov v rámci dezinformací a nenávistných projevů s vazbou na Německo (viz @Raeuberhose, @Fraulutz 2017).

Koncept politizace a sekuritizace

Samotná teorie sekuritizace má své počátky v tzv. Kodaňské škole a oboru mezinárodních vztahů. Tato teorie měla poskytnout rámec pro analýzu v době uvolňujícího se prostředí bezpečnostních studií, která přišla po opuštění tradičního paradigmatu. Ve zkratce bychom sekuritizaci mohli označit za proces navazující na politizaci, jehož dovršením je k vyřešení hrozby použito tzv. výjimečných opatření (Buzan, Wæaver, Wilde 2005). Klasická sekuritizační teorie si však prošla postupným vývojem, a to především ve vnímání konceptu bezprostřední hrozby a zdůrazňováním role státu jako hlavního sekuritizačního aktéra.

Postupem času došlo uvnitř teorie k posunu vnímání výjimečného opatření, které bylo ústřední v klasické teorii a začalo se operovat s koncepty každodenního naplňování bezpečnostní politiky, „*byrokratické rutiny na poli bezpečnostních profesionálů, jehož složky mezi sebou soupeří o možnost definovat, co je hrozbou...*“ (Wallach 2017: 27). Rovněž se začal přenášet důraz z role samotného aktéra sekuritizace na koncept řečového aktu, jehož cílem je přesvědčit publikum o nevyhnutelnosti přijetí protioopatření, které má za cíl snížit závažnost hrozby (Balzacq 2005: 173).

Pokud navážeme na předchozí kapitolu a možné obtíže při definování, co přesně můžeme označit za nenávist na internetu a vymezení přesné hranice, teorie sekuritizace nám tento problém usnadňuje v tom, že odpovědnost za vymezení a identifikaci hrozby přenáší na aktéra sekuritizace. Ten subjektivně posuzuje svůj vztah k dané problematice a sám ho identifikuje jako hrozbu či nikoliv přes „*politický diskurz*“ (pohybujeme se tedy na poli konstruktivistického paradigmatu), který si bere formu „*argumentačního procesu*“. V následující analýze se proto pokusíme identifikovat základní argumentačně interpretační schéma, které je aplikovatelné v případě procesu sekuritizace nenávisti na internetu v Německu.

Proces sekuritizace projevů nenávisti na internetu v prostředí sociálních médií v Německu

Od pojetí sociálních médií jako „nástroje zneužívaného pro projevy extremismu“ k vnímání jejich „odpovědnosti za projevy nenávisti“

Podíváme-li se před rok 2015, kdy sociální média začala být výrazněji řešena z hlediska bezpečnosti a začaly růst požadavky na kontrolu obsahu, můžeme identifikovat několik politicko-bezpečnostních témat. Z hlediska vládních aktérů, kteří se problematikou sociálních médií zabývají, zmiňme především Spolkové ministerstvo spravedlnosti a ochrany spotřebitele (výše zmíněné BMJV) a okrajově Spolkové ministerstvo vnitra (*Bundesministerium des Innern*, dále jen BMI).

Konkrétně společnost Facebook se ve spojitosti s bezpečnostními otázkami dostala do politické diskuze již v roce 2012, kdy se objevily požadavky BMJV na omezení uchovávání informací, které nadnárodní společnosti typu Facebook či Google v prostředí internetu zpracovávají, a celá diskuze se pak vedla v kontextu zajištění bezpečnosti a ochrany osobních údajů, případně ohledně realizace práva na výmaz osobních údajů, tedy tzv. „*práva být zapomenut*“ (BMJV 2013a). Ve věci se nepodařilo nalézt konsensus a německá vláda se dostala do vleklého sporu s těmito nadnárodními subjekty, jehož součástí bylo i řešení

stížnosti k německému Centru spotřebitelů (BMI 2013a, BMJV 2013b). Facebook byl rovněž zmíněn jako problematická platforma z hlediska pořádání událostí a mobilizační nástroj pro krajně pravicovou scénu (BMI 2013c). Rovněž vyšla zpráva „Islamofobie – fenomén a protipatření“, ve které je zmíněna aktivita anti-muslimských hnutí a krajně pravicových uskupení (NPD) na Facebooku a jiných sociálních médiích založených na platformě Web 2.0. Zde je zmíněno především cílení na příznivce a možný mobilizační potenciál aktivit těchto hnutí na sociální platformě Facebook (BMJV 2013d). Tyto události lze považovat za přelomové ve vývoji problematiky nenávistných projevů v německém online prostředí sociálních médií. Facebook byl rovněž v roce 2014 zmíněn jako nástroj šíření dětské pornografie (BMJV 2014a). Následkem toho dochází k posílení potřeby zaměření státních bezpečnostních složek na prostředí sociálních médií (BMI 2014b).

Ministr spravedlnosti a ochrany spotřebitele Heiko Mass od září roku 2015 začal upozorňovat na přítomnost nenávistných komentářů na Facebooku. Prosazoval názor, že Facebook je za tento obsah odpovědný a měl by proti němu aktivně zakročit a cíleně promazávat nenávistné komentáře (BMJV 2015a). Stejná problematika byla diskutována i během debaty o státním rozpočtu pro rok 2016, při které Mass ve svém projevu zmínil: „[...] Nesmíme dovolit, aby se internet stal místem, kde se nenávist nekontrolovatelně šíří. Myslím si, že o tomto tématu (o nenávistných projevech na internetu, poznámka autorů) musíme diskutovat. 12 milionů občanů této země odebírá noviny, ale 25 milionů lidí v Německu je aktivní na Facebooku. Dnes internet určuje debatu, kulturní a sociální klima“ (BMJV 2015b, překlad autorů).

Pokud se budeme řídit teorií sekuritizace, tak za hlavního sekuritizačního aktéra můžeme označit právě BMJV, které jako první začalo vymezovat jak hrozbu projevů nenávisti na internetu, tak referenční objekt, za který můžeme považovat „demokratický politický systém a společenský smír“ (BMJV 2016a). Možná nejdůležitější přelom pak můžeme vidět ve změně vnímání sociálních médií, které se posunulo od pojetí Facebooku a dalších poskytovatelů sociálních médií jako nástroje a prostředí, které je zneužíváno, a ve kterém se mohou realizovat extremistické a protiprávně jednající skupiny, k pozici aktivního aktéra, jehož odpovědností je, aby obsah, který je nutno vnímat jako nepřipustný, nebylo možné jeho cestou šířit.

Reakce a hledání protipatření

BMJV začalo celou situaci projednávat s představiteli Facebooku (BMJV 2015c). Výsledkem bylo sestavení pracovní skupiny tzv. „Task Force“, která měla za cíl zakročit proti nenávistným komentářům na internetu. Do této skupiny měli být zapojeni poskytovatelé připojení k internetu, společnosti provozující platformy online sociálních sítí, zástupci neziskových organizací i zástupci vlády a politické reprezentace. Konkrétně můžeme zmínit společnosti Facebook, Google (díky své platformě YouTube) a Twitter. Z neziskového prostoru pak *eco – Verband der Internetwirtschaft*, *Freiwillige Selbstkontrolle Multimedia-Diensteanbieter* (dále jen „FSM“), *jugendschutz.net*, *klicksafe.de*, *Amadeu Antonio-Stiftung (Netz gegen Nazis)* a sdružení *Gesicht zeigen* (BMJV 2015d).

Prvním cílem mělo být vymezení problému a jeho právní klasifikace (především z hlediska trestního práva a zajištění svobody projevu). Celá debata o regulaci komentářů na internetu se pak pohybuje v diskurzu svobody projevu ve střetu se zásahy do lidské důstojnosti (BMJV 2015e). Druhým bodem bylo usnadnění a zefektivnění „*managementu stížností*“, tedy vnitřního *notice-and-action* mechanismu platform jako je Facebook (BMJV 2015f). Facebook se zavázal, že vynaloží zvýšené úsilí k monitorování a řešení přijatých stížností a deklaroval, že společně ve spolupráci s BMJV se bude snažit minimalizovat xenofobní a rasistický obsah na

své sociální platformě. Eva-Maria Kirschsieper, zástupkyně společnosti Facebook, následně prohlásila: „*Velmi malá skupina lidí šíří obsah, který je očividně za hranicí akceptovatelného projevu a my rozumíme obavám, které jsou s tímto spojeny*“ (Welt 2015; Spiegel 2015, překlad autorů). Koncem září stejného roku ministr Mass v rozhovoru pro média znovu zmínil odpovědnost společnosti Facebook za xenofobní obsah a jeho závazek zdokonalit *notice-and-action* systém, aby byl proti nenávistným komentářům efektivnější než doposud (BMJV 2015g). Celá debata o nenávisti na internetu navázala na problematiku imigrace a anti-muslimských protestů, došlo tedy i na označení uskupení Pegida za jednoho z původců této hrozby (BMJV 2015h).

Pegida byla několikrát ministrem Massem označena jako viník a spoluodpovědný subjekt za aktuální situaci (BMJV 2015h). Mass po útoku na nynější starostku Kolína Henriette Reker (BMJV 2016b) znovu upozornil na problematiku projevů nenávisti na internetu a označil tento problém za příčinu těchto násilných projevů nenávisti a poukázal na to, že Výmarská republika zkolabovala právě na nedůslednosti v potlačování extremistických projevů (Stadt Koeln 2016).

V polovině prosince 2015 byly uveřejněny první výsledky činnosti „Task Force“ (BMJV 2015ch) skupiny „*jednotné fronty mezi podnikovým sektorem, civilní společností a vládou*“ (BMJV 2015i, překlad autorů). Ve zprávě, kterou tato skupina vydala, došlo znovu ke zdůraznění povinností soukromých poskytovatelů služeb informační společnosti jako je platforma Facebook, která byla nejvýrazněji zapojena do boje proti projevům nenávisti na internetu (BMJV 2015j), bojovat proti nenávisti na internetu, a to především možnostmi ohlašovat takovýto obsah, jasným vymezením pravidel, co je přípustný obsah a co nikoliv, a kapacitou posoudit, a popřípadě odstranit, nahlášený nepřípustný obsah, a to zásadně ve lhůtě 24 hodin. Soukromé společnosti se rovněž zavázaly k tomu, aby jejich pracovníci byli v dostatečné míře proškoleni. Neziskové organizace pak plní funkci monitorovací, slouží jako mediátor mezi vládou a soukromými subjekty a několik neziskových organizací (především FSM a *jungenschutz.net*) se zavázalo vytvořit společně se společností Facebook návodný materiál jak čelit projevům nenávisti na internetu. Samotné BMJV se pak zavázalo bojovat proti stereotypům za pomoci nabídky proti-narativu a vzdělávání směřujícího ke kritickému myšlení.

Stejnou myšlenku prezentovalo i německé ministerstvo vnitra (BMI) ve své strategii pro boj proti extremismu v roce 2016. Zde rovněž zmiňuje boj proti nenávisti na internetu, a to především se zaměřením na islamistickou propagandu a možné ohrožení mladších občanů. Kooperuje přitom v rámci programu „*NoHateSpeech*“ Rady Evropy s policejními orgány se zaměřením na prevenci a edukační činnost, a to skrze zvyšování schopností pohybovat se v prostředí internetu a aplikovat kritické myšlení (BMI 2016).

Mezi další akce a iniciativy můžeme zařadit *Initiative for Civil Courage Online*, která dle představitelů společnosti Facebook má sloužit k boji proti extremismu a projevům nenávisti na internetu (BMJV 2016c). Téma *cyber hate* bylo rovněž diskutováno na *Cybermobbing Congress 2016* v Berlíně, kterého se účastnil i Heiko Maas (BMJV 2016c, 2016d). V dubnu 2016 Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (*Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend*) a BMJV uveřejnily informace o stávajícím monitoringu sociálních médií, který má dle jejich vyjádření sloužit k posuzování efektivity ohlašovacího systému, posouzení právní povahy smazaných komentářů a vytváření základu pro plánování budoucích kroků (BMJV 2016e). BMJV se rovněž snažilo hrozbu *cyber hate* prezentovat i širšímu publiku, a to ustanovením 13. července za „*Den akce proti nenávistným příspěvkům*“. K této události vydal Mass prohlášení, při kterém zdůraznil, že: „[...] *mlčící většina nesmí*

být nadále mlčící“ (překlad autorů). S ohledem na sekuritizační teorii tedy můžeme vnímat snahu o vyšší zaměření se na širší „publikum“ a snahu mobilizovat občany k aktivní participaci v nahlašování nepřípustných nenávistných komentářů (BMJV 2016f).

Z hlediska represivní činnosti Mass rovněž zmínil činnost spolkové kriminální policie (*Bundeskriminalpolizei*), která se aktivně snaží bojovat proti šíření nenávisti skrze projekt „*Boje proti sdílení nenávisti*“ (BMJV 2016g, překlad autorů). Na to navazuje jeden z posledních příspěvků do debaty v roce 2016, a to zpráva neziskové organizace jugendschulz.net, která se zaměřila na efektivitu reportování a následného promazávání obsahu v prostředí Facebooku a YouTube. Dle zprávy došlo k odstranění 94 % obsahu, který byl touto organizací nahlášen jako závadný na YouTube a 84 % obsahu na Facebooku. Z toho polovina byla odstraněna do 24 hodin (většinou šlo o obsah spadající pod skutkové podstaty podněcování k nenávisti (*Volkshverhetzung*), popírání holokaustu a neoprávněné užívání označení protiústavních organizací, což by odpovídalo cílům, které BMJV stanovilo v polovině roku 2015. Čísla jsou však významně nižší (YouTube 10 %, Facebook 46 %) v případě obsahu nahlašovaného přímo uživateli, což označil Mass jako výzvu do budoucnosti (BMJV 2016h). Mass ve stejném projevu rovněž upozornil na to, že „*vlastnictví zavazuje*“ (tamtéž, překlad autorů), což je důvod, proč by se na řešení tohoto problému měly soukromé společnosti jako je Facebook aktivně podílet. Jelikož těmto firmám tyto služby generují velké zisky, měly by rovněž investovat vlastní prostředky k boji proti rasismu, antisemitismu či islámskému fundamentalismu (tamtéž).

Můžeme tedy vnímat silný tlak na Facebook a ostatní soukromé společnosti provozující platformy sociálních médií skrze požadavky na rychlejší odstraňování komentářů a transparentnost celého procesu. Jako hlavní argument je stále uváděna „*společenská odpovědnost*“, která vychází z provozování a odvozeného zisku, který platformy online sociálních sítí těmto subjektům přinášejí (BMJV 2017a).

Nyní můžeme identifikovat základní argumentačně interpretační schéma na základě analýzy diskurzu SKAD (viz Keller 2011). Níže identifikujeme hlavní argumentační schémata (viz Tabulka 1), která vedla k postupné politizaci prostoru sociálních médií. S jejich pomocí můžeme následně sledovat vývoj ve vnímání sociálních médií jako potencionální hrozby. Postupem času se objevovaly různé argumentační rámce, až nakonec převládla problematika šíření nenávistného obsahu, která byla označena za hrozbu pro stávající politický systém. Na tomto základě se začaly formovat výzvy a rámec pro protiopatření, které stanovily předpoklady pro řešení problému.

Následující kapitola je věnována reálnému právnímu protiopatření, které bylo vyvrcholením tohoto procesu sekuritizace a přineslo dosud specifické legislativní řešení problematiky projevů nenávisti na internetu. K tomu došlo skrze úpravu, která byla založena na tomto argumentačním rámci a vede k zakotvení této problematiky do nového právního nástroje, který nemá v současné době srovnatelný odraz v žádném jiném evropském právním řádu. Zároveň je však reakcí na řadu koncepčních problémů právní úpravy této oblasti, jejíž rostoucí potřeba je důsledkem výše popsaných sekuritizačních trendů, které mají v různých podobách srovnatelný odraz v řadě zemí Evropské unie. Z našeho pohledu tak může jít o stěžejní fázi v nastavení právních nástrojů pro odpovědnost poskytovatelů služeb sociálních sítí v reakci na sekuritizaci projevů nenávisti na sociálních médiích.

Tabulka 1: Argumentačně interpretační schéma fenoménu

Dimenze	Kategorie	Interpretace
Vývoj vnímání nebezpečí ze strany sociálních médií	Argument ochrany osobních údajů uživatele (2012)	Facebook a Google shromažďují osobní údaje uživatelů, které mohou být zneužity (BMJV 2013a).
	Argument podpory extrémistických skupin (2013)	Sociální média poskytují prostor pro mobilizaci extrémistických skupin (BMI 2013c).
	Argument kriminality (2014)	
	Argument stoupající důležitosti jako informačního zdroje (2015)	Sociální média mohou sloužit k šíření dětské pornografie (BMJV 2014a).
	Argument nebezpečnosti pro politický systém (2016)	Sociální média zaplňují stále větší mediální prostor a zvyšuje se dosah dezinformací a nenávistných příspěvků (BMJV 2014a). Projevy nenávisti na internetu mohou ohrožovat politický systém země. Zdůrazňována historická spojitost s Výmarskou republikou (Stadt Koeln 2016).
Výzvy	Argument zasahování do lidské důstojnosti (2015)	Regulace by neměla být ve střetu se zásadami svobody projevu (BMJV 2015e).
Rámec pro akci	Zapojení různorodých aktérů do řešení (2015) „Notice-and-action“ (2015)	Zapojení různorodých aktérů do řešení. (2015) Zavedení a zvýšení efektivity managementu stížností a stahování příspěvků (BMJV 2015f, BMJV 2015j).
Předpoklady pro akci	Rychlost a profesionalita kontroly obsahu (2015) Argument přenesení odpovědnosti (2016)	Tlak na rychlost stahování závadných příspěvků a profesionalitu personálu (BMJV 2015j). Sociální média přinášejí svým vlastníkům zisk a na základě toho by měla mít i odpovědnost za publikovaný obsah (BMJV 2016h).
Reálné akce a protipatření	Zákon pro zlepšení prosazování práva v prostředí sociálních sítí (Blíže viz následující kapitolu Právní nástroje pro boj proti nenávisti na sociálních médiích.)	

Zdroj: Autoři práce na základě programu SKAD dle Keller (2011,1998) a Gorr a Schünemann (2013).

Právní nástroje pro boj proti nenávisti na sociálních médiích

Výše zmíněný proces sekuritizace vedl ke specifickému vývoji německé právní úpravy této problematiky. Ten je však nutno vnímat v širším rámci evropské úpravy odpovědnosti

poskytovatelů služeb informační společnosti za poskytovaný obsah a především pak výjimek a předpokladů této odpovědnosti.

Režim omezené odpovědnosti poskytovatele hostingu dle směrnice o elektronickém obchodu

Poskytovatelé služeb sociálních médií spadají dle evropské úpravy elektronického obchodu, nejspíše pod kategorii poskytovatelů služeb spočívajících v ukládání informací poskytovaných příjemcem služby (*hosting provider*; Husovec 2014: 104–105). Na tuto formu podnikatelské činnosti se vztahují národní implementace úpravy směrnice 2000/31/ES o elektronickém obchodu.⁵ Součástí této evropské harmonizační úpravy je mimo jiné stanovení režimu pro omezení odpovědnosti (*safe harbour*) tohoto typu poskytovatele za protiprávní obsah vytvořený uživatelem v rámci poskytnuté služby.⁶

Tento režim je nastaven jako výchozí, musí však být dodrženy tři podmínky. První podmínkou je, že původce obsahu není závislý na poskytovateli služby, ani nepodléhá jeho dohledu.⁷ Druhou podmínkou je, že poskytovatel „*nebyl účinně seznámen s protiprávní činností nebo informací a ani s ohledem na nárok na náhradu škody si není vědom skutečností nebo okolností, z nichž by byla zjevná protiprávní činnost nebo informace.*“⁸ V této souvislosti je nutno zmínit, že směrnice výslovně stanoví, že poskytovatel nemá obecnou povinnost dohlížet na jím přenášené nebo ukládané informace, ani obecnou povinnost aktivně vyhledávat skutečnosti a okolnosti poukazující na protiprávní činnost.⁹

Poskytovatel tudíž není odpovědný za obsah, jehož tvorbu neinicíoval a jehož protiprávnost mu nebyla dána na vědomí, přičemž mu není uložena povinnost kontrolovat obsah a cíleně zkoumat jeho protiprávnost. Klíčová je však třetí podmínka omezení odpovědnosti a to požadavek, aby poskytovatel, jakmile se o protiprávním obsahu dozvěděl, jednal s cílem odstranit tyto informace nebo k nim znemožnit přístup.¹⁰ Jde tedy o právní režim, při kterém je po poskytovateli vyžadována aktivita v případě upozornění na protiprávní obsah (*notice and action*).¹¹ Směrnice zároveň výslovně připouští podrobnější národní úpravu, která stanoví zavedení postupů pro odstranění nebo znemožnění přístupu k takovéto informaci.¹²

Přestože jde o úpravu, která vznikala před začátkem nového milénia, a nemohla tudíž být připravována s přihlédnutím k budoucímu rozmachu a dopadu služeb, jako jsou sociální média,¹³ obsahuje pravidla, která mmj. stanoví základní právní rámec pro omezování šíření

⁵ Směrnice 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu („směrnice o elektronickém obchodu“). Dostupná z: Eur-lex. Dále také jen „Směrnice“.

⁶ Článek 14 Směrnice.

⁷ Článek 14 odst. 2 Směrnice.

⁸ Článek 14 odst. 1 písm. a) Směrnice.

⁹ Článek 15 odst. 1 Směrnice.

¹⁰ Článek 14 odst. 1 písm. b) Směrnice.

¹¹ Holznagel upozorňuje, že režim bezpečného přístupu pro poskytovatele služeb informační společnosti byl výsledkem rozhodnutí evropského zákonodárce na konci minulého milénia k podpoře určitých podnikatelských modelů na internetu (Holznagel 2017: 617). Přes zásadní proměnu role, kterou tyto podnikatelské modely hrají v současném tržním prostředí, však Evropská komise dosud nedospěla k závěru, že je na místě úpravu omezené odpovědnosti dle Směrnice měnit (Peers 2017).

¹² Článek 14 odst. 3 Směrnice.

¹³ Např. nejznámější sociální síť Facebook vznikla v roce 2004 (Carlson 2010).

nenávistného obsahu za pomoci těchto služeb. Dosud však bohužel panuje značná nejistota ohledně podmínek a rozsahu aplikovatelnosti těchto ustanovení specificky na provozovatele sociálních médií.

V rámci páru stěžejních rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie k této problematice byly vyjasněny určité dodatečné mantinely režimu bezpečného přístavu (Husovec, 2014: 105). Ve spojených věcech C-236/08 až C-238/08 – Google Adwords,¹⁴ Soudní dvůr dovedil, že předpokladem pro uplatnění omezení odpovědnosti poskytovatele služeb spočívajících v ukládání informací poskytovaných příjemcem služby je neutrální role poskytovatele, tedy jeho působení jako pouhý technický, automatický a pasivní zprostředkovatel, z čehož lze odvozovat jeho absenci znalosti či kontroly nad daty, která v rámci služby ukládá.¹⁵ O rok později pak Soudní dvůr ve věci C-324/09 – L’Oreal proti eBay¹⁶ tento názor potvrdil¹⁷ a dále rozvedl, že neutrální roli poskytovatel nehraje, pokud poskytuje uživateli pomoc např. v podobě optimalizace tvorby jeho sdělení.¹⁸ Není tedy zcela zřejmé, zda úprava omezené odpovědnosti na poskytovatele služeb sociálních médií vůbec v první řadě dopadá (Husovec, 2014: 106–114). Posouzení aplikace přímo na poskytovatele bylo sice již diskutováno v několika případech týkajících se projevů nenávisti na platformě Facebook před irskými soudy první a druhé instance (Peers 2017), doposud však není k dispozici žádná nosná stanoviska Soudního dvora, které by problematiku jednoznačně vyjasnilo.

Z výše zmíněného je zjevné, že ačkoliv existuje evropsky harmonizovaná úprava omezení odpovědnosti poskytovatelů služeb informační společnosti, není její aplikace v případě poskytovatele služeb sociálních médií ani jednoznačná, ani příliš efektivní. Jak bylo již popsáno v předchozí části příspěvku, doposud hlavním nástrojem pro potlačování projevů nenávisti v rámci těchto platforem byla dobrovolná spolupráce státního a soukromého sektoru, nikoliv vynucování zákonných povinností. Tato forma se však ve světle vývoje problematiky projevila jako nedostatečně účinná a vyústěním tedy bylo přijetí specifických legislativních nástrojů pro posílení vymahatelnosti odpovědnosti poskytovatelů těchto služeb.

Zákon pro zlepšení prosazování práva v prostředí sociálních sítí

Nástrojem, který má v tomto směru v Německu významně pomoci, je v polovině roku 2017 přijatý zákon pro zlepšení prosazování práva v prostředí sociálních sítí (*Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken*, dále jen „*NetzDG*“).¹⁹ Touto úpravou přitom nedochází ke změně či nahrazení výše popsaného režimu Směrnice, ale k jeho doplnění a specifikaci skrze přesnější vymezení pravidel a procesů Směrnicí uložených, přičemž možnost této podrobnější úpravy je Směrnicí předvídána.²⁰ Zákon specifikuje rámec pro

¹⁴ Rozsudek SDEU ze dne 23. 3. 2010 ve spojených věcech C-236/08, Google France SARL a Google Inc. v Louis Vuitton Malletier SA, C-237/08, Google France SARL v Viaticum SA a Luteciel SARL a C-238/08, Google France SARL v Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL a další.

¹⁵ Body 114 a 120 rozhodnutí.

¹⁶ Rozsudek SDEU ze dne 12. 7. 2011 ve věci C-324/09, L’Oréal SA a další v eBay International AG a další.

¹⁷ Body 112 a 113 rozhodnutí.

¹⁸ Bod 116 rozhodnutí.

¹⁹ *Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz - NetzDG)* ze dne 30. 6. 2017, č. 536/17. Dostupný např. z: <http://dipbt.bundestag.de/dip21/brd/2017/0536-17.pdf>

²⁰ Viz recitál 46 a 48 Směrnice.

fungování mechanismů *notice and action* v reakci na šíření projevů nenávisti pro vymezený okruh provozovatelů sociálních médií, které definuje jako sociální síť.²¹ Modelově je přitom postaven na netradičním pokusu o přenesení osvědčeného samoregulačního *compliance* režimu pro podnikání na finančních trzích do prostředí odpovědnosti sociálních sítí za nenávistný obsah.²² Jsou stanoveny požadavky na efektivní management oznámení protiprávního obsahu a lhůty pro jeho posouzení.²³ Zároveň je provozovatelům uložena povinnost zveřejňování pololetních zpráv o fungování mechanismu²⁴ a povinnost ustanovit vnitrostátního zástupce pro doručování úředních písemností (*inländischer Zustellungsbevollmächtigter*).²⁵ K vymáhání dodržování těchto povinností jsou státním orgánům k dispozici sankční nástroje, které umožňují uložení proporcionálních správních pokut až do výše 50 mil. Eur.²⁶ Tím by měla být zajištěna vyšší efektivita mechanismů *notice and action* ve vztahu k projevům nenávisti na sociálních sítích, než jaké bylo možné dosáhnout na základě dobrovolné spolupráce soukromého a veřejného sektoru (BMJV 2017b: 2).

Původní návrh vzbudil řadu kontroverzí. Byla namítána neústavnost, nepříslušnost řešení této problematiky na úrovni spolkového práva či nekonformita s evropským právem (Frenzel 2017; Gersdorf 2017; Reuter 2017). Tyto otázky nejsou dosud uzavřeny, v tomto příspěvku však hrají z pohledu autorů podružnou roli, jelikož hlavní pozornost je zaměřována na koncepci této formy regulace nenávisti na internetu, přičemž zákon NetzDG je specifický počín, který je nutno vnímat v rámci komplexní strategie. Proti návrhu zákona se od počátku stavěli především poskytovatelé služeb sociálních médií (Etzold 2017; Gersdorf 2017) s argumenty, že jde o nepřipustný přenos činnosti státu na soukromoprávní subjekt, neadekvátní výši sankcí, rozsah povinností i režim časových lhůt.²⁷ Našla se však i řada odpůrců ze strany zástupců širší společnosti, kteří projevovali obavy o to, zda úpravou nebude významně zasaženo do svobody projevu (Kaye 2017: 4), jelikož jím jsou poskytovatelé vedeni k přísnému poměrování oznámeného obsahu bez ohledu na míru protiprávnosti.²⁸

²¹ Jde tedy o národní úpravu předvídanou čl. 14 odst. 3 Směrnice.

²² Podle stanoviska generálního advokáta Niila Jääskinena je specifická národní úprava např. ve Finsku. Viz Stanovisko generálního advokáta Niila Jääskinena přednesené dne 9. 12. 2010 ve věci C-324/09, L'Oréal SA a další v eBay International AG a další, bod 75. Jak podrobně rozebírá Holznagel, existuje několik modelů pro specifikaci režimu *notice and action*, mezi které tento autor řadí model švédského zákona, model utvořený judikaturou německého Spolkového soudního dvora (*Bundesgerichtshof*) a model užitý v americkém *Online Copyright Infringement Liability Limitation Act*. Zároveň však upozorňuje, že NetzDG se nepřiklání k žádnému z těchto modelů, ale staví na principech úspěšně uplatněných při prosazování samoregulace v prostředí služeb finančních trhů. Příkladem pak uvádí německý *Corporate Governance Kodex* (Holznagel 2017: 618–619).

²³ § 3 NetzDG

²⁴ § 2 NetzDG.

²⁵ § 5 NetzDG.

²⁶ § 4 odst. 2 NetzDG. Vazba na německý přestupkový zákon (*Ordnungswidrigkeitengesetz*) je podkladem pro vyšší horní hranici pokuty pro právnické osoby a zároveň možnost uložení pokuty zahraničnímu subjektu. Blíže viz důvodová zpráva (BMJV 2017b: 27).

²⁷ Původní návrh ukládal poskytovateli v § 3 odst. 2 bod 6 a 7, že musí vyjma odstranění či nezpřístupnění oznámeného protiprávního obsahu také odstranit či zpřístupnit veškeré kopie tohoto obsahu na své platformě a že musí zavést účinná opatření pro zabránění znovu ukládání tohoto obsahu. Tyto požadavky z výsledného znění vypadly. Návrh také neobsahoval úpravu v § 3 odst. 2 bod 3 písm. a) a b), které umožňují překročení sedmidenní lhůty pro vyřízení došlého oznámení o protiprávním obsahu (BMJV 2017b).

²⁸ Zákon stanoví sankce pouze pro případ, že poskytovatel neodstraní nebo nezpřístupní protiprávní obsah v dané lhůtě. Není jím však řešena situace, kdy dojde k odstranění legálního obsahu pod záminkou jeho oznámení jako protiprávního. Lze tedy předpokládat, že poskytovatelé budou volit cestu přísnějšího filtru, čímž dojde

Vymezení projevů nenávisti pro účely zákona

Problematická pro právní posouzení projevů nenávisti je jejich právní klasifikace. Zde se německý zákonodárce potýkal se složitostí přesné definice tohoto pojmu, která byla již nastíněna v předchozí části příspěvku věnující se konceptualizaci projevů nenávisti na internetu.

Rozsah pojmu nenávistného projevu na sociálních sítích pro účely NetzDG byl stanoven skrze vybrané skutkové podstaty trestných činů.²⁹ Tento přístup se jeví jako problematický, jelikož je jím fakticky přenášena na soukromoprávní subjekt kvazi-rozhodovací povinnost o protiprávnosti projevů, které jsou vysoce závislé na kontextu jednotlivého případu a považování obecných hodnot společnosti.³⁰ Hromadné posuzování těchto otázek v režimu odpovědnosti poskytovatele služby tak může mít silný utlumující efekt (*chilling effect*) na svobodu slova a veřejný diskurs (Fernández Pérez 2017; Guggenberger 2017: 101).³¹

Vzhledem k trendům vývoje digitálních technologií je navíc nutné přihlédnout i ke skutečnosti, že rostoucí množství analytických operací je delegováno na automatizované algoritmy a softwarové programy postavené na principu strojového učení. V tomto směru může tedy být posuzování, které je dnes prováděno skupinou školených zaměstnanců (Ricadela 2017), brzy převedeno na jeden z úkolů specializovaného algoritmu.³² S ohledem na možné dopady těchto rozhodnutí na svobodu projevu a celkový diskurs na sociálních médiích je na místě zvažovat, zda je tento vývoj společensky přijatelný (Beckedahl 2017; Steinhöfel 2017). Na druhou stranu je ale nutné zdůraznit, že úprava NetzDG není namířena na rozhodování o vině původce posuzovaného obsahu za jeho protiprávnost, ale omezuje roli soukromoprávního subjektu na posouzení daného obsahu a jeho zpřístupnění veřejnosti v rámci platformy bez vazby na odpovědnost původce za jeho protiprávnost (Frenzel 2017: 414). Lze tudíž namítnout, že tato míra rozhodovací kapacity provozovatele platformy je v mezích jeho role a odpovědnosti jako poskytovatele služby informační společnosti a tedy dílčí definiční autority.

Povinné subjekty

Přes rozsah kritiky a značně polarizované debaty ohledně adekvátnosti této formy řešení bylo na počátku léta 2017 přijato finální znění s účinností k 1. říjnu 2017, přičemž byla povinným subjektům dána lhůta tří měsíců pro zavedení procesů předvídaných zákonem.³³ Reálná vymahatelnost zákona tedy započala k 1. lednu 2018, což s sebou přineslo i dočasný nárůst celoevropské mediální pozornosti o tento legislativní počín.

Zákon je zaměřen na velké poskytovatele nesespecializovaných služeb sociálních médií, pro které zavádí definici skrze pojem „sociální sítě“ (*soziale Netzwerke*),³⁴ na druhou

k řadě případů tzv. *false positive*. Viz např. vyjádření Wolfganga Schulze (McNamee 2017; Beckedahl 2017).

²⁹ § 1 odst. 3 NetzDG. Jedná se o více jak 20 skutkových podstat, z nichž některé budou přiblíženy dále v textu.

³⁰ Dle názoru zvláštního reportéra Kaye je tato míra přenosu odpovědnosti za posouzení protiprávnosti obsahu bez soudního dohledu v rozporu s mezinárodním právem v oblasti lidských práv (Kaye 2017: 4).

³¹ K problematice rozhodování o konkrétních situacích viz např. investigativní reportáž ProPublica (Angwin 2017).

³² Tendence v tomto směru jsou do značné míry posilovány i náročností a psychickou zátěží spojenou s pracovní náplní zaměstnanců posuzujících protiprávní obsah (Constine 2016).

³³ § 6 ve spojení s článkem 3 NetzDG.

³⁴ § 1 odst. 1 NetzDG.

stranu vylučuje platformy žurnalistické, obsahově specializované a ty, které slouží k individuální komunikaci mezi uživateli.³⁵ Hranice *de minimis* je pak nastavena na úrovni dvou miliónů registrovaných uživatelů na území Německa.³⁶

Omezení povinností poskytovatelů v rámci režimu *notice and action*

Konečná koncepce tohoto regulatorního nástroje je do určité míry kompromisním řešením. Při porovnání původního a výsledného znění je zjevné, že k hlavním změnám došlo ve směru zmírnění podmínek režimu *compliance* pro povinné subjekty. Předně vypadly povinnosti odstranit veškeré kopie identifikovaného protiprávního obsahu na dané platformě i zavedení účinných opatření proti znovuvytvoření odstraněného protizákonného obsahu.³⁷ Je pravdou, že tato ustanovení byla problematická jak z hlediska poskytovatelů, pro které by znamenaly výrazné dodatečné náklady nad pouhý režim *notice and action*, tak z hlediska uživatelů, kteří v něm shledávali zavedení obecné povinnosti dohledu nad obsahem, která by byla v rozporu s ústavně zaručenou svobodou projevu a s úpravou dle Směrnice (Fernández Pérez, 2017). Na druhou stranu však odstranění těchto požadavků zásadně limituje účinnost těchto opatření proti nenávistným projevům na internetu. Pokud totiž sociální síť funguje na bázi sdílení příspěvků (např. funkce *share* či *like* a optimalizace zobrazovaných příspěvků podle preferencí uživatele), znamená toto omezení, že při nahlášení a odstranění původního příspěvku s protiprávním obsahem nemá poskytovatel služby povinnost odstranit jeho kopie, tedy např. příspěvek převzatý dalšími uživateli. Poskytovatel zároveň není povinen zabránit původnímu ani jinému uživateli ve vytvoření nového příspěvku se stejným či velmi podobným protiprávním obsahem.

Zde je však nutné zohlednit, že NetzDG představuje pouze jeden z nástrojů v rámci komplexního řešení problematiky projevů nenávisti na sociálních médiích. V jeho funkci je na místě shledávat vynucení vytvoření nezbytné základní struktury, nad kterou je možné z dobrovolné iniciativy provozovatele nebo na základě spolupráce s veřejnou mocí implementovat další, dalekosáhlejší nástroje. V tomto světle lze pak ustoupení z požadavku na odstranění stejného obsahu či opětovně nahraného obsahu shledat jako proporcionální a vhodné řešení. Snahou o zákonné zakotvení těchto požadavků by totiž byla zásadně podpořena argumentace o nepřípustné míře soukromoprávní cenzury projevu a společenského diskursu. Nadto by byla takováto úprava s nejvyšší pravděpodobností v konfliktu se Směrnicí.³⁸

35 § 1 odst. 1 NetzDG. Úprava se podle těchto parametrů nevztahuje na služby typu Skype či Whatsapp, jelikož jde o platformy sloužící k individuální komunikaci. Úprava se taktéž nevztahuje na platformy typu Xing či LinkedIn, které jsou zaměřené na profesní sdílení informací a správu kontaktů.

36 Přestože tento ukazatel může klást určité výkladové problémy ve vztahu k anonymitě registrovaných uživatelů či užívání VPN, je zřejmé, že se úprava bude vztahovat pouze na několik povinných subjektů. Pro představu lze vycházet ze statistik aktivních uživatelů, přičemž je na místě zdůraznit, že řada uvedených služeb byla vyloučena z působnosti zákona výše zmíněným kritériem (Social Media 2017).

37 § 3 odst. 6 a 7 původního návrhu (BMJV 2017b: 7).

38 Konkrétně s čl. 15 odst. 1 Směrnice, dle kterého poskytovatel nemá obecnou povinnost dohlížet na jím přenášené nebo ukládané informace, ani obecnou povinnost aktivně vyhledávat skutečnosti a okolnosti poukazující na protiprávní činnost.

Možný nedostatek u stanovení lhůt pro zpracování oznámení

V přijaté verzi zákona byla také zásadně rozmělněna přísnost povinnosti zhodnotit a případně odstranit či zneprístupnit nezákonný obsah ve lhůtě 7 dnů od přijetí stížnosti na daný obsah. Zůstává sice povinnost odstranění či zneprístupnění zjevně nezákonného obsahu ve lhůtě 24 hodin od přijetí stížnosti,³⁹ zde je však směrodatné stanovení hranice mezi zjevně nezákonným a nezákonným obsahem. To bude podle všech indicií závislé na posouzení každého specifického případu a případně na výkladu soudem. Dle názoru autorů může být indikátorem zjevně nezákonného obsahu skutečnost, že se jedná o kopii obsahu, který byl v minulosti odstraněn. Při tomto výkladu by byla zároveň smysluplná i zkrácená lhůta k posouzení, jelikož obsah byl již v minulosti posuzován a lze tedy do značné míry z tohoto posouzení vycházet.⁴⁰

Pokud přijmeme tuto výkladovou premisu, je výchozí povinnost poskytovatele služeb sociálních sítí posoudit obsah a případně jej odstranit či zneprístupnit dle tohoto zákona vázána na lhůtu 7 dnů od přijetí stížnosti.⁴¹ Výsledné znění zákona připouští překročení této lhůty ve dvou případech. Poskytovatel služby může ve lhůtě 7 dnů přenést rozhodnutí o nezákonnosti obsahu na zákonně uznané zřízení pro regulovanou samoregulaci (*Einrichtung für Regulierte Selbstregulierung*), tedy na útvar, který má být zřízen jako nezávislý a odborný skrze spolupráci více poskytovatelů služeb sociálních sítí a způsobilý zajistit posouzení věci ve lhůtě 7 dnů.⁴² Tento útvar musí být uznán Spolkovým úřadem pro spravedlnost (*Bundesamt für Justiz*).⁴³ Jde tedy do jisté míry o nástroj pro sjednocení výkladu problematických případů bez nutnosti zatěžování soudní soustavy, což lze přivítat jako konstruktivní řešení, není však zjevné zda a kdy takovýto útvar vznikne.

Problematická je však druhá výjimka pro překročení lhůty 7 dnů, a to v situaci, kdy rozhodnutí o nezákonnosti obsahu závisí na nepravdivosti tvrzení o určité skutečnosti nebo se rozeznatelně váže na jinou faktickou souvislost. Poskytovatel služby může v tomto případě dát původci obsahu prostor pro vyjádření se ke stížnosti.⁴⁴ Zároveň však ze znění ustanovení vyplývá, že přestává být vázán 7 denní lhůtou. S ohledem na konkrétní výklad tohoto ustanovení může tato smysluplná výjimka z pravidla představovat skulinu pro zásadní zmírnění požadavků na poskytovatele (Schwartzmann 2017: 318). Jelikož předmět posuzování je vymezen širokým spektrem skutkových podstat, které jsou často zásadně vázané na kontext konkrétního sdělení, lze zřejmě u většiny sdělení nalézt relevantní souvislosti s okolnostmi či skutečnostmi, na jejichž obsahu závisí přípustnost daného tvrzení.⁴⁵ Vzhledem k rozmanitosti sdělení se totiž u různých sdělení označených za potencionální nezákonný obsah může

³⁹ § 3 odst. 2 bod 2 NetzDG.

⁴⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona v tomto směru vymezuje zjevně nezákonný obsah jako obsah, jehož naplnění skutkových podstat stanovených tímto zákonem je možné dovodit bez potřeby důslednější právní analýzy. K tomu dle našeho názoru dojde právě v případě, že k právní analýze ze strany poskytovatele již došlo, případně bylo ve věci rozhodnuto soudním orgánem a totožný obsah bude znovu nahrán na platformu, případně bude sdílen či kopírován jiným uživatelem (BMJV 2017b: 23).

⁴¹ § 3 odst. 2 bod 3 věta 1 NetzDG.

⁴² § 3 odst. 6 NetzDG.

⁴³ § 3 odst. 7 ve spojení s § 4 odst. 4 větou první NetzDG.

⁴⁴ § 3 odst. 3 písmeno a) NetzDG.

⁴⁵ Vysokou závislost posouzení protiprávnosti na kontextu zdůrazňoval i zvláštní raportér Kaye ve své zprávě vrchnímu komisaři pro lidská práva při OSN (Kaye 2017: 4).

jednat o umělecké vyjádření, nadsázku, parodii, vtip, sarkasmus či jiný způsob vyjádření, které přes svůj obsah nemusí být s to naplňovat skutkovou podstatu trestného činu.

Na tomto místě je vhodné přiblížit některé skutkové podstaty, vůči kterým mají být ohlášená sdělení posuzována. Například trestného činu veřejného podněcování k trestným činům (*Öffentliche Aufforderung zu Straftaten*) se dopustí ten, kdo veřejně nabádá k protiprávnímu činu, mmj. textem,⁴⁶ příp. skrze zvukové či obrazové nosiče, datové soubory či jiná vyobrazení.⁴⁷ Je zřejmé, že řada nenávistných příspěvků na sociálních sítích může být na první pohled považována za vyjádření, které splňuje tuto skutkovou podstatu. Bez bližších znalostí souvislostí však nelze protiprávnost daného vyjádření v tomto ohledu řádně zhodnotit. Obdobně lze nahlížet také na trestný čin rušení veřejného pořádku skrze hrozbu trestnými činy (*Störung des öffentlichen Friedens durch Androhung von Straftaten*), jehož skutková podstata je naplněna, pokud pachatel hrozí způsobem, který je způsobilý narušit veřejný pořádek, uskutečněním některého ze závažných trestných činů (mmj. vraždy, mučení, těžkého ublížení na zdraví, omezením osobní svobody),⁴⁸ či pokud podobným způsobem proti zdravému rozumu předstírá, že takový trestný čin bezprostředně hrozí.⁴⁹ I v tomto případě je posouzení významně závislé na shromáždění informací nejen o kontextu, ale i o pravdivosti tvrzení, která jsou obsahem posuzovaného příspěvku. Zmíněné případy však stále představují skutkové podstaty, jejichž posouzení je v konkrétním případě možné bez přílišného posuzování komplexních sociálních otázek a bez znalosti rozsáhlého kontextu. Mezi posuzovanými skutkovými podstatami jsou však i takové, jejichž výklad je v tomto směru daleko obtížnější. Příkladem jsou trestné činy podněcování k nenávisti (*Volksverhetzung*),⁵⁰ vyobrazování násilí (*Gewaltdarstellung*),⁵¹ pomluvy proti vyznání, náboženskému společenství, či ideologickému sdružení (*Beschimpfung von Bekenntnissen, Religionsgesellschaften und Weltanschauungsvereinigungen*),⁵² urážky (*Beleidigung*),⁵³ pomluvy (*Üble Nachrede*),⁵⁴ defamace (*Verleumdung*),⁵⁵ či nebezpečného vyhrožování (*Bedrohung*).⁵⁶ Ke všem těmto trestným činům existuje rozsáhlý korpus trestněprávní judikatury, která sice na konkrétních případech identifikuje hlavní znaky naplnění jejich skutkové podstaty, zároveň však poukazuje na to, že každý jednotlivý případ je specifický a závislý na rozboru z pohledu konkrétního kontextu.⁵⁷ U pověřených zaměstnanců poskytovatele služeb sociálních sítí nelze očekávat kapacitu právního posouzení srovnatelnou s orgány soudní moci, zvláště pokud je na ně kladen vysoký nápad případů, které jsou nuceni řešit v krátkých časových

⁴⁶ § 111 odst. 1 StGB. Německý trestní zákoník (*Strafgesetzbuch*, také *StGB*) je dostupný (včetně anglického překladu) např. na: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

⁴⁷ § 111 odst. 3 StGB.

⁴⁸ § 126 odst. 1 StGB.

⁴⁹ § 126 odst. 2 StGB.

⁵⁰ § 130 StGB.

⁵¹ § 131 StGB.

⁵² § 166 StGB.

⁵³ § 185 StGB.

⁵⁴ § 186 StGB.

⁵⁵ § 187 StGB.

⁵⁶ § 241 StGB.

⁵⁷ Problematiku výkladu protiprávnosti jednotlivých projevů popisuje na řadě příkladů např. Frenzel (Frenzel 2017: 415).

lhůtách a bez širšího kontextu.⁵⁸ Lze tedy předpokládat, že i vzhledem ke koncepci sankčních opatření NetzDG, která přísně sankcionují neodstranění oznámeného protiprávního obsahu, ale nestanoví sankce pro odstranění oznámeného obsahu, který nenaplní znaky protiprávnosti,⁵⁹ bude tendence poskytovatelů spíše k vysoké míře vyhovění oznámením a automatizaci odstranění či zneprístupnění notifikovaného obsahu.⁶⁰

Na druhou stranu však zákon výše zmíněnou výjimkou ze 7 denní lhůty v případě potřeby posouzení souvisejících aspektů vyjádření nabízí možnost odůvodnění překročení stanovené lhůty, jelikož adekvátně nepracuje s tím, jak má poskytovatel služby jednat v situaci, kdy nezákonnost obsahu závisí na kontextu či na pravdivosti určité skutečnosti. Tato otázka je však pro řádnou a efektivní aplikaci režimu *notice and action* na písemné či audiovizuální projevy dle názoru autorů klíčová, jelikož, jak vyplývá z předchozího odstavce, je jí poskytovatel zřejmě vystaven ve většině posuzovaných případů. Z hlediska koncepce compliance mechanismu je vhodné dále sledovat, zda je identifikovaná výjimka ze stanovených lhůt neproporcionálně využívána.

Sankční mechanismus jako podpůrný nástroj

Jako vynucovací opatření je zákonem zaveden soubor pokut za nesplnění stanovených povinností, přičemž sankce lze uložit již za jednotlivá pochybení formou nedodržení povinnosti, nesprávného provedení povinnosti, neúplného splnění povinnosti, či nesplnění povinnosti ve stanovené lhůtě.⁶¹ Značné pozornosti se dostává horní hranici možné finanční pokuty, která činí 50 mil. Eur,⁶² z podrobnějšího seznámení se s danou právní úpravou však vyplývá, že role této částky je značně abstraktní. Předně je nutné zohlednit, že správní trestání na základě NetzDG podléhá režimu přestupkového řízení, přičemž sankce musí být přiměřená závažnosti přestupku.⁶³ Zmiňovaná částka tudíž představuje jako v případě většiny jiných správních trestů maximální možnou sankci, jejíž uložení je však nepravděpodobné. NetzDG je zřetelně namířen na úzkou skupinu povinných subjektů, z nichž všechny představují velké nadnárodní společnosti, které se již musely v minulosti do jisté míry vypořádat s požadavky na zavedení režimu *notice and action* a nelze tudíž očekávat, že by u nich došlo k odhalení zásadního nedodržení povinností dle NetzDG. Nadto je nutné případné finanční

⁵⁸ Toto je ostatně velmi výstižně ilustrováno v rámci odstupných informací o současné podobě mechanismů *notice and action* (Angwin 2017).

⁵⁹ V tomto směru je původce obsahu v podstatě odkázán na soukromoprávní řízení o náhradě škody.

⁶⁰ Tento argument podrobně rozvádí v obecné rovině např. Husovec, který zdůrazňuje, že jsou poskytovatelé stavěni do pozice „soudců“, kteří mají v krátké době vyhodnotit a rozhodnout situace, na kterých se není schopná shodnout právnícká ani soudcovská obec. Situaci navíc ztěžuje skutečnost, že celý proces probíhá na náklady poskytovatele s minimální možností regresu vůči škůdci. Poskytovatel a jeho zaměstnanci jsou tudíž nedobrovolně postaveni do pozice cenzorů veřejné diskuze, přičemž ve vlastním zájmu aplikují spíše přísnější metr. Stávají se tak fakticky rychlým vykonavatelem práva bez přílišné vazby na hledání spravedlnosti (Husovec 2014: 119–120). Ve vztahu k NetzDG to samé zdůrazňuje např. Guggenberger (Guggenberger 2017: 101).

⁶¹ § 4, konkrétně pak především odst. 1 bod 2 NetzDG.

⁶² § 4 odst. 2 NetzDG. Vazba na německý přestupkový zákon (*Ordnungswidrigkeitengesetz*, dále také jen „OWiG“) je podkladem pro vyšší horní hranici pokuty pro právnické osoby a zároveň možnost uložení pokuty zahraničnímu subjektu.

⁶³ Pokuta musí svou výší odpovídat závažnosti přestupku a zavinění pachatele. Finanční možnosti pachatele mohou být zohledněny. Pokuta musí převýšit ekonomický prospěch, který přestupek pachateli přinesl. Viz § 17 ve spojení s § 30 OWiG.

sankce vnímat z relativního pohledu povinného subjektu, přičemž pro subjekty s obraty v řádech miliard či desítek miliard Eur je nastavení pokut v řádech milionů Eur do značné míry nezbytným předpokladem pro samotné zajištění smysluplnosti správního trestání těchto subjektů, tyto částky však pro tyto subjekty nepředstavují zásadní existenční riziko. Nejpodstatnější argument poukazující na nízkou pravděpodobnost ukládání významnějších pokut za nedodržení povinností dle NetzDG se pak skrývá v požadavku na soudní určení protiprávnosti jednotlivého neodstraněného obsahu před rozhodnutím správního orgánu o sankcionování povinného subjektu.⁶⁴ Tento požadavek je v rámci správního řízení o přestupku nesystematický a nadbytečný (Guggenberger, 2017: 100). Vzhledem k tomuto požadavku bude příslušný správní orgán zřejmě převážně odkázán na kontrolu ostatních povinností uložených NetzDG, jako je například povinnost zveřejňování pololetních zpráv o nakládání s oznámeními protiprávního obsahu či obecné požadavky na mechanismus *notice and action*. Předběžný přezkum protiprávnosti jednotlivých obsahů soudem v rámci správního řízení je totiž zatěžující pro soudní soustavu a zdlouhavý.⁶⁵

Význam role vnitrostátního zástupce pro doručování úředních písemností

Poslední složkou tohoto právního nástroje, kterou je na místě zmínit, je požadavek na ustanovení vnitrostátního zástupce pro doručování úředních písemností.⁶⁶ Jelikož se v případě povinných poskytovatelů služeb sociálních sítí dle NetzDG jedná zásadně o zahraniční organizace se sídlem mimo území Německa, vyžaduje trestní stíhání původců projevů nenávisti na sociálních sítích mezinárodní spolupráci (DRB 2017). Stejně tak je často ztížena procesní stránka správních řízení o porušení zákonných povinností těchto subjektů, či možnost soudního vymáhání nároků. Zákon pro tyto účely ukládá poskytovateli povinnost ustanovit zástupce na území Německa, který bude v rámci platformy snadno dohledatelný a který bude oprávněn k přebírání úředních písemností pro zahájení a v rámci řízení týkajících se porušení povinností dle NetzDG a také soudních řízení týkajících se šíření protiprávního obsahu.⁶⁷

Poskytovatel je dále povinen ustanovit osobu oprávněnou k přejímání žádosti o informace od vnitrostátních orgánů činných v trestním řízení. Lhůta pro odpověď je stanovena na 48 hodin a případné neposkytnutí požadované informace musí být odůvodněno.⁶⁸ Nedodržení výše zmíněných povinností může být sankcionováno pokutou do výše 5 milionů Eur.⁶⁹ Skrze toto ustanovení by měla být zvýšena efektivita spolupráce poskytovatelů s orgány činnými v trestním řízení v rámci stíhání původců protiprávního obsahu, což je jedna z klíčových složek boje proti projevům nenávisti na sociálních médiích. Toto odstranění procesních bariér může ve svém důsledku významně posílit celkovou koncepci, jelikož proces *notice and action* ze strany poskytovatele může zajistit pouze omezování rozšiřování dostupnosti nenávistného obsahu, není však nástrojem způsobilým účinně řešit jeho vznik. Zde je neodnímatelná role státních orgánů, které by měly být schopny rychle a důsledně

⁶⁴ § 4 odst. 5 NetzDG.

⁶⁵ V tomto směru se k návrhu zákona vyjádřil Německý spolek soudců (*Deutsche Richterbund*; DRB 2017).

⁶⁶ § 5 odst. 1 NetzDG.

⁶⁷ § 5 odst. 1 NetzDG.

⁶⁸ § 5 odst. 2 NetzDG.

⁶⁹ § 4 odst. 1 bod 7 a 8 ve spojení s odst. 2 NetzDG s přihlédnutím k výše zmíněné úpravě v OWiG. Doplnění návrhu o lhůtu a finanční sankci za neposkytnutí včasné informace bylo prosazováno mmj. Německým spolkem soudců (DRB 2017).

trestat pachatele těchto trestných činů, čemuž je v online prostředí často překážkou právě spletnost a zdlouhavost procesních aspektů trestního řízení s mezinárodním prvkem.

Závěrečné shrnutí přijatého modelu úpravy

Sociální média se proměnily v nové komunikační a zpravodajské masmédiu, které získává rostoucí vliv na celospolečenský diskurs (Frenzel 2017: 414). Dle některých indicií se stávají pro značnou část společnosti hlavním zdrojem informací pro vytváření si postojů k řadě významných společenských otázek (Hawiger 2015; Schmidt 2016; Shahd 2015; Wakefield 2016; Westerman et al. 2014). Zároveň zůstávají prostorem pro neregulovaný obsah jednotlivců, který se však může šířit mírou srovnatelnou s tradičními obsahově regulovanými masmédií (Schwartzmann 2017: 317). Šíření nenávistných projevů v prostředí těchto platform je gradující problém, který je zjevně společensky nežádoucí, jelikož jím dochází ke zneužití svobody projevu pro zásah do základních práv a svobod jiných osob či společensky nežádoucí diskurs. Ačkoliv projevy nenávisti nejsou novým či specifickým jevem sociálních médií, stávají se tyto platformy jedním z nosných médií pro jejich šíření (Guggenberger 2017: 98). Vzhledem ke specifickému postavení provozovatelů těchto platform, jakožto poskytovatelů služeb internetové společnosti, je zákonná úprava požadavků na procesy vedoucí k přezkoumání a případnému odstranění nezákonného obsahu smysluplným regulatorním nástrojem (Schwartzmann 2017: 319). Tyto platformy představují „hrdlo láhve“ a jsou tudíž relativně efektivním článkem pro účinnou regulaci jinak značně fragmentovaného a nepřehledného prostředí digitální komunikace. Zároveň tyto poskytovatele nehrají pouze technickou a neutrální roli, ale aktivně participují na směřování diskursu (Eifert 2017: 1450). Jejich obchodní model je postaven na identifikaci zájmů a postojů jejich uživatelů a zpřístupnění odpovídajícího obsahu těmto uživatelům, tak aby maximalizovaly jejich aktivitu a přítomnost na těchto komunikačních a informačních platformách.⁷⁰ Nelze tedy dle našeho názoru přijímat obecnou premisu omezené odpovědnosti těchto poskytovatelů za obsah tvořený a sdílený v rámci jejich platform, resp. nelze akceptovat distancování se těchto subjektů od odpovědnosti za řádný mechanismus kontroly a odstranění konkrétního protiprávního obsahu na základě upozornění. V tomto směru vítáme mechanismus *compliance* systému *notice and action* pro boj proti šíření projevů nenávisti na sociálních sítích, tak jak je koncipován v rámci zákona NetzDG.

V souladu s dalšími komentáři (Guggenberger 2017; Holznagel 2017) je však na místě dodat, že konkrétní realizace této koncepce v podobě přijatého znění trpí dle našeho názoru nedostatky, které mohou nejen omezit její efektivitu, ale které mohou ve svém důsledku vést k oslabení role právního státu v moderní informační společnosti se všemi souvisejícími negativními důsledky.⁷¹ Přijaté znění sice neobsahuje několik velmi kontroverzních prvků, které zřejmě stavěly původní návrh do konfliktu s širším právním rámcem, obsahuje však i tak několik výše popsaných složek, které mohou narušit fungování a účinek tohoto nástroje. Přesto se jedná o důležitý normativní nástroj, který umožňuje posoudit přínosy a nedostatky této formy regulace pro potřeby německé strategie pro potlačování

⁷⁰ Výstižný vhléd do jinak skrytého fungování obchodního modelu poskytují výstupy výzkumné skupiny Share Lab v sekci Facebook Research (Joler, Petrovski 2016).

⁷¹ Skrze přenesení rozhodování o svobodě projevu a veřejně přípustném obsahu na soukromoprávní subjekty. Jako alternativa je vnímáno naopak posílení role státu a funkcí správních orgánů a orgánů činných v trestním řízení (Guggenberger 2017: 102).

nenávistných projevů na internetu. Zároveň se jedná o inspirativní a poučný příklad dílčího řešení této problematiky, se kterou se potýkají všechny členské státy Evropské unie.

V tomto ohledu je nutno zdůrazňovat, že se nejedná o nástroj řešící veškeré aspekty šíření projevů nenávisti na sociálních médiích, ale pouze o dílčí prvek širokého portfolia mechanismů, které jedině při koordinovaném nasazení umožňují účinně postihnout tento společenský problém. Přestože zákon konkretizuje minimální požadavky na režim *notice and action* a zavádí mechanismus pro vynucování jejich implementace u nejvýznamnějších provozovatelů sociálních sítí, základním předpokladem pro efektivní boj proti projevům nenávisti na sociálních médiích i nadále zůstane širší a nadstavbová dobrovolná spolupráce mezi poskytovateli a státními orgány, která se snad touto cestou posune na úroveň vyšší intenzity a účinku. Při pohledu na zákon NetzDG jako jeden z prvků portfolia nástrojů, které ve výsledku zásadně oslabují jak šíření, tak působení nenávistných projevů na společenský diskurs a náladu ve společnosti, je však potenciál jeho přínosu značný.

Diskuze

V předcházejícím textu byl popsán příklad procesu sekuritizace problematiky projevů nenávisti na internetu v německém prostředí sociálních médií. Sociální platformy se v kontextu bezpečnosti posouvají prizmatem od potřeby ochrany osobních údajů k potírání extrémismu a bránění šíření projevů nenávisti. Nejvíce se na procesu sekuritizace podílelo Ministerstvo spravedlnosti a ochrany spotřebitele (BMJV), které od poloviny roku 2015 vyvíjí intenzivní tlak na poskytovatele služeb sociálních médií, jako je Facebook, Twitter a Youtube k účinnému řešení tohoto problému s jejich pomocí. Referenčním objektem z pohledu ministerstva není jednotlivec, na kterého může být nenávist směřována, ale celkové demokratické zřízení země. Jako nejvýraznější krok k sekuritizaci celého tématu, pak můžeme vnímat projev ministra spravedlnosti Masse při schvalování rozpočtu v roce 2015, kdy veřejně definoval hrozbu projevů nenávisti na sociálních médiích a deklaroval svou politickou ambici tento problém intenzivně řešit, mimo jiné založením „Task Force“ skupiny složené ze zástupců vládních institucí, soukromých společností a neziskového sektoru, která měla vyvinout adekvátní prostředky a nástroje k omezení počtu nenávistných komentářů na jednotlivých platformách.

Jako klíčový lze shledávat posun ve vnímání role soukromých společností ve spojitosti s projevy extrémismu na příkladu platformy Facebook. Dříve se v dokumentech zabývajících se touto problematikou prezentovaly sociální média jako nástroj, který je zneužíván, a samotné platformy byly brány spíše za pasivní aktéry. Nyní se stále častěji skloňuje přímá spoluodpovědnost těchto poskytovatelů služeb informační společnosti za nepřipustný obsah a požaduje se od nich proaktivní řešení situace, a to i s využitím hrozby citelných sankcí.

Současný stav přenášení odpovědnosti však může generovat i nové problémy. Nejasnost hranic mezi tím, co je nutno považovat za nepřipustný obsah, společně s tlakem na aktivnější, rychlejší a intenzivnější odstraňování problematických komentářů, kdy se hodnotí efektivita z hlediska poměru smazaných a nahlášených příspěvků, může vést k pocitu omezování svobodného projevu, což může spíše přidávat argumenty do rukou radikálních skupin, které se často prezentují jako oběti cenzurního systému. S tímto je spojen i problém, že odstranění problematického obsahu ze sociálních médií typu Facebook vede pouze k omezení rychlosti a míry jeho dalšího sdělování veřejnosti, nikoliv k vlastnímu potírání a trestání jeho vzniku a šíření.

Právní i kooperativní mechanismy přístupu k potírání projevů nenávisti a radikalizace na internetu je nutno vnímat jako součást širší strategie. V Německu nalézáme pokročilý příklad této strategie, která nad rámec intenzivní dobrovolné kooperace mezi státními orgány a provozovateli sociálních médií s rostoucími prvky sekuritizace problému zahrnuje též výše podrobně popsany inovativní právní rámec, který staví na prostoru daném pro národní specifikaci režimu odpovědnosti poskytovatelů služeb informační společnosti směrnicí 2000/31/ES o elektronickém obchodu a legislativně ukotvuje specifické požadavky na efektivní systém *notice and action* v prostředí velkých poskytovatelů nesespecializovaných služeb sociálních sítí. Současně je však nutné zdůraznit, že daná strategie zahrnuje i další složky, kterými jsou především programy zaměřené na zvyšování schopnosti uživatelů orientovat se v prostředí sociálních médií a podpora rozvoje jejich kritického myšlení, zvláště pak se zaměřením na kategorii dospívajících. Narůstající množství nenávistných komentářů totiž do značné míry odráží nálady a morálku ve společnosti, když v podstatě anonymní a odlidštěné online prostředí sociálních médií silněji zrcadlí především temnější stránky přispívajících jednotlivců. Žijeme v době narůstající nejistoty ve vztahu k hodnotám a garancím, které většina společnosti přijala za neměnné. Dynamické síly životního prostředí, technologického pokroku, globalizace, digitální propojenosti i sociální nerovnosti přinášejí významné posuny v osobních, politických i společenských postojích. Za současného působení rostoucí zahlcenosti jedince informacemi a vzestupu fenoménu dezinformací (*fake news*) je nutné hledat příčiny a tudíž i řešení problému množících se nenávistných projevů na internetu za hranicemi regulace obsahu ze strany poskytovatelů sociálních médií. Je to tedy především snaha o vzdělání, poučení a informování široké společnosti, které umožní lepší orientaci jedince ve spleťtém prostředí digitálních informačních kanálů a potlačí hlavní příčinu, kterou je rostoucí pozornost a zájem jednotlivých uživatelů o tento druh obsahu. Za současného zefektivnění nástrojů pro trestněprávní postih původců nezákonných projevů nenávisti a mezinárodní spolupráce v této oblasti lze reálně řešit nikoliv pouze důsledky, ale i samotné příčiny předmětné problematiky. Tím však nemůže být snižován přínos systemického přístupu k omezování šíření těchto projevů skrze sociální média, jakožto nejvýznamnější platformy, na které se většina společnosti s těmito nenávistnými komentáři setkává.

Problematika vhodného nastavení režimu odpovědnosti poskytovatelů služeb v online prostředí není ani omezena pouze na projevy nenávisti na sociálních médiích, týká se širšího spektra nepřijatelných projevů, které vedou k zásahům do osobnostních práv či do práv duševního vlastnictví. V tomto kontextu je pak významná výše pouze naznačená koncepční diskuze týkající se přenášení rozhodovací pravomoci na tyto soukromoprávní subjekty a přípustná forma cenzury obsahu, která je tímto ospravedlnitelná (Hanych, Pivoda 2017).

Vývoj německého přístupu k problematice odráží rostoucí tlak na nalézání funkčních řešení v rámci celé Evropské unie. Již od května 2016 je mezi Evropskou komisí a společnostmi Facebook, Microsoft, Twitter a Youtube sjednán kodex chování pro boj proti nezákonným projevům nenávisti online (Jourová 2016). V návaznosti na posouzení efektivnosti této dobrovolné spolupráce po prvním roce vydala Evropská komise v září 2017 dodatečné pokyny a zásady pro online platformy zaměřené na proaktivní prevenci, odhalování a odstraňování nezákonného obsahu podněcujícího nenávist, násilí a terorismus (European Commission 2017). Ve zprávě o vývoji k efektivní a skutečné bezpečnostní unii z ledna 2018 byl opětovně zdůrazněn význam těchto opatření a naléhavá potřeba posílení a zrychlení zavádění odpovídajících opatření ze strany poskytovatelů (European Commission 2018a: 5). To bylo následováno počátkem března 2018 doporučením Komise vymezujícím operativní opatření pro efektivní

potírání nezákonného online obsahu, která mimo jiné vyzdvihují potřebu jasných procesů *notice and action*, účinnějšího nasazení proaktivních technologií a zvláště urychleného odstraňování obsahu směřujícího na podporu terorismu (European Commission 2018b).

Od konce adaptační lhůty, tedy od počátku roku 2018, nedošlo zatím k žádným podstatnějším proměnám diskuse týkající se NetzDG. Z dostupných informací Spolkového úřadu pro justici (*Bundesamt für Justiz*) z konce května 2018 bylo přes online formulář doposud podáno pouze několik set stížností na postup poskytovatelů sociálních sítí při znepřístupňování ohlášeného obsahu, ačkoliv zákonodárce jich předpokládal tisíce (Neuerer 2018a). První podrobnější informace o fungování režimů *notice and action* povinných provozovatelů sociálních sítí budou k dispozici v průběhu léta 2018 formou povinných půlročních zpráv (Neuerer 2018a). Zákon však nadále zůstává objektem útoků některých politických stran nejen formou parlamentních návrhů (Neuerer 2018a), ale i správních žalob (Neuerer 2018b).

Přes kontroverze, které sekuritizace této problematiky v Německu nadále přináší, je tento proces na místě vnímat spíše jako odraz širšího vývoje v rámci Evropské unie, ve kterém mohou být některé kroky, zvláště pak výše podrobně představená právní úprava specifikující požadavky na poskytovatele služeb sociálních médií v rámci režimu odpovědnosti dle Směrnice, vítány jako inspirativní příklad pro komplexní řešení této otázky, za současného zdůraznění problematických prvků, kterým je vhodné věnovat pozornost při implementaci obdobných strategií v jiných členských státech Evropské unie.

Závěr

Príspevek byl věnován postupné sekuritizaci projevů nenávisti na internetu v Německu. V první části byly skrze klasickou teorii sekuritizace popsány jednotlivé kroky procesu, který vedl k ustanovení nástrojů pro boj proti projevům nenávisti v prostředí sociálních médií. Následně bylo zmíněno založení tzv. „*Task Force*” skupiny, složené z vládního, soukromého a neziskového sektoru, a posun ve vnímání platforem sociálních médií od pasivních nástrojů zneužívaných šířiteli extrémistických názorů k subjektům aktivně odpovědným za omezení přístupnosti a šíření této formy nepřijatelných projevů. V druhé části byla představena a podrobně rozebrána progresivní právní úprava zákona pro zlepšení prosazování práva v prostředí sociálních sítí (*Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken*), a analyzována role tohoto nástroje v rámci spolupráce mezi státními orgány a provozovateli platforem sociálních sítí, a též ve vztahu k širší strategii boje proti projevům nenávisti na internetu. Na základě této analýzy současného přístupu k této problematice v Německu bylo autory následně diskutováno zasazení těchto mechanismů do širšího kontextu a možné přínosy plynoucí pro ostatní členské státy.

LITERATURA:

Odborná literatura

- AMERICAN PSYCHOLOGY ASSOCIATION (1998). *Hate Crimes Today: An Age-Old Foe in Modern Dress* [online]. American Psychology Association [cit. 2017-12-10] Dostupné z WWW: <<http://www2.hawaii.edu/~jamess/hate-ap2.htm>>.
- ANGWIN, Julia (2017). *Facebook's Secret Censorship Rules Protect White Men From Hate Speech But Not Black Children* [online]. ProPublica [cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <<https://www.propublica.org/article/facebook-hate-speech-censorship-internal-documents-algorithms>>.
- AWAN, Imran; BLAKEMORE, Brian (2012). *Policing Cyber Hate, Cyber Threats and Cyber Terrorism*. Farnham: Ashgate.
- AWAN, Imran; ZEMPI, Irene (2016). The affinity between online and offline anti-Muslim hate crime: Dynamics and impacts. *Aggression and Violent Behavior*. Vol. 27, pp. 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.02.001>.
- BALZACQ, Thierry (2005). The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*. Vol 11, no. 2. <https://doi.org/10.1177/1354066105052960>.
- BECKEDAHN, Markus (2017). NetzDG: Fake-Law gegen Hate-Speech [online]. *netzpolitik.org* [cit. 25-2-2018]. Dostupné z: <<https://netzpolitik.org/2017/netzdg-fake-law-gegen-hate-speech/>>.
- BUZAN, Barry; WÆVER, Ole; WILDE, Jaap de (2005). *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu*. 1. vyd. Brno: Centrum strategických studií.
- CAMMAERTS, Bart (2012). Protest logics and the mediation opportunity structure. *European Journal of Communication*. Vol. 27, no. 2, pp. 117–134. <https://doi.org/10.1177/0267323112441007>.
- CHAN Jason; Ghose ANINDYA; SEAMANS, ROBERT (2016) The Internet and Racial Hate Crime: Offline Spillovers from Online Access. *Management Information Systems Quarterly*. Vol. 40, no 2. <http://doi.org/10.2139/ssrn.2335637>.
- CONSTINE, Josh (2016). Facebook spares humans by fighting offensive photos with AI [online]. *TechCrunch*. 2016. [cit. 25. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<http://social.techcrunch.com/2016/05/31/terminating-abuse/>>.
- COPSEY, Nigel (2003). Extremism on the net: the extreme right and the value of the Internet. In *Political Parties and the Internet*. London: Routledge.
- DRB (2017). Nachbesserung bei Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken. *Zeitschrift für Datenschutz - Aktuell*. Vol. 2017, no. 7.
- DELLA PORTA, Donatella; MOSCA, Lorenzo (2006). Democrazia in rete: stili di comunicazione emovimenti sociali in Europa. *Rassegna Italiana di Sociologia*, 4 (Oct-Dec), 529–556.
- EIFERT, Martin (2017). Rechenschaftspflichten für soziale Netzwerke und Suchmaschinen: Zur Veränderung des Umgangs von Recht und Politik mit dem Internet. *Neue Juristische Wochenschrift*. Vol. 2017, no. 20, pp. 1450–1454.
- FRENZEL, Eike Michael (2017). Aktuelles Gesetzgebungsvorhaben: Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (NetzDG). *Juristische Schulung*. Vol. 2017, no. 5, pp. 414–416. ISSN 0022-6939.
- GERSDORF, Hubertus (2017). Hate Speech in sozialen Netzwerken: Verfassungswidrigkeit

- des NetzDG-Entwurfs und grundrechtliche Einordnung der Anbieter sozialer Netzwerke. *MultiMedia und Recht*. Vol. 2017, no. 7, pp. 439–447.
- GERSTENFELD, Phyllis (2013). *Hate Crimes: Causes, Control and Controversies*. Sage Publications.
- GORR, David; SCHÜNEMANN, Wolf (2013). Creating a secure cyberspace – Securitization in Internet governance dis-courses and dispositives in Germany and Russia. *International Review of Information Ethics*. Vol. 20 (12/2013), pp. 37-51.
- GUGGENBERGER, Nikolaus (2017). Das Netzwerkdurchsetzungsgesetz – schön gedacht, schlecht gemacht. *Zeitschrift für Rechtspolitik*. Vol. 2017, no. 4, pp. 98–101.
- HANYCH, Monika; PIVODA, Marek (2017). Facebook, Twitter a YouTube jako garanti svobodného projevu? Kritika současného systému notice-and-takedown. *Revue pro právo a technologie*. Vol. 8, no. 16. <https://doi.org/10.5817/RPT2017-2-11>.
- HOLZNAGEL, Bernd (2017) Das Compliance-System des Entwurfs des Netzwerkdurchsetzungsgesetzes. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht*. Vol. 2017, no. 8/9, s. 615–624.
- HUSOVEC, Martin (2014). Zodpovednosť na internete podľa českého a slovenského práva [online]. *CZ.NIC* [cit. 24. únor 2018]. Praha: CZ.NIC, 2014. Dostupné z WWW: <https://knihy.nic.cz/files/edice/zodpovednost_na_internete.pdf>.
- KELLER, Reiner (2011). The Sociology of Knowledge Approach to Discourse (SKAD). *Human Studies*, Vol. 34, No. 1, pp. 43–65. Dostupné z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/41478455>>. <http://doi.org/10.1007/s10746-011-9175-z>.
- POST, Jerrold (2005). Psychology. In NEUMANN, P. R. (ed.) *Addressing the Causes of Terrorism, Report of the working group at the International Summit on Democracy, Terrorism and Security*, 8.–11. March, Madrid, pp. 7–12.
- SCHMIDT, Holger (2016). Soziale Netzwerke überholen Zeitungen als Nachrichtenquellen in Deutschland [online]. *Netzökonom* [cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <<https://netzoekonom.de/2016/06/22/soziale-netzwerke-ueberholen-zeitungen-als-nachrichtenquellen/>>.
- SCHWARTMANN, Rolf (2017). Verantwortlichkeit Sozialer Netzwerke nach dem Netzwerkdurchsetzungsgesetz. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. *Praxis im Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht*. Vol. 2017, no. 14, pp. 317–318.
- TURNER, Eric (2013). New Movements, Digital Revolution and Social Movement Theory. *A Journal of Social Justice*. Vol 25, pp. 376–383. <https://doi.org/10.1080/10402659.2013.816562>.
- VAN AELST, Peter; WALGRAVE, Stefaan (2002). New media, new movements? The role of the Internet in shaping the ‘Anti-globalization’ movement, Information. *Communication & Society*. Vol. 5, no. 4, pp. 465–493. <http://doi.org/10.1080/13691180208538801>.
- WANG, Jing; MADNICK, Stuart; LI, Xitong; ALSTOTT, Jeff; Velu, Chander (2015). Effect of Media Usage Selection on Social“. *PLOS ONE*, September 30, 2015. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0134811>.
- WALACH, Václav (2017). *Význam bezpečnosti v sociálně vyloučené lokalitě*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Brno. Vedoucí práce: Ondřej Císař. Dostupné z WWW: <<https://is.muni.cz/th/igpko/>>.
- WESTERMAN, David; SPENCE, Patric R.; VAN DER HEIDE, Brandon (2014). Social Media as Information Source: Recency of Updates and Credibility of Information. *Journal of Computer-Mediated Communication*. Vol. 19, no. 2, pp. 171–183. <http://doi.org/10.1111/jcc4.12041>.

Úřední dokumenty

- BMI (2013a). *Pressemitteilungen* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2013/05/kodex.html>>.
- BMI (2016). *Strategie extremismuspraevention und demokratiefoerderung* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2016/strategie-extremismuspraevention-und-demokratiefoerderung.pdf?__blob=publicationFile>.
- BMJV (2013a). *Interview*. [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Interviews/DE/2012/10/bm_zeit_online.html>.
- BMJV (2013b). *Facebook* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Zitate/DE/2015/05062015_Facebook.html>.
- BMI (2013c). *Herbsttagung* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Reden/DE/2012/11/bm_bka_herbsttagung.html>.
- BMI (2013d). *Fachtagung muslimfeindlichkeit* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2013/fachtagung-muslimfeindlichkeit.htm>>.
- BMJV (2014a). *Erst denken, dann posten* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Interviews/DE/2014/Print/03032014_WamS_erst_denken_dann.html>.
- BMI (2014b). *„Sichere Informationsinfrastrukturen in einem Cyber-Raum der Chancen und der Freiheit“* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Reden/DE/2014/12/east-west-cyber-summit.html>>.
- BMJV (2015a). *Flüchtlingshilfe ist eine nationale Aufgabe* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Interviews/DE/2015/Print/09042015_FR.html>.
- BMJV (2015b). *Haushaltsdebatte des Deutschen Bundestages* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Reden/DE/2015/09082015_Haushaltsrede.html>.
- BMJV (2015c). *Gespräche mit facebook zu Hasskriminalität im Netz* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Artikel/DE/2015/09142015_Gespraeches_Facebook.html>.
- BMJV (2015d). *Gemeinsam gegen Hassbotschaften – Task Force stellt Ergebnisse vor* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Artikel/DE/2015/12152015_ErgebnisrundeTaskForce.html>.
- BMJV (2015e). *„Verbaler Müll zerstört sachliche Debatte“* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Interviews/DE/2015/Print/09192015_Slangen_Herholz_Hetze_Internet.html>.
- BMJV (2015f). *Hinweise zum Datenschutz* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF/Gespraechszusammenfassung_Facebook.html>.
- BMJV (2015g). *„Verbaler Müll zerstört sachliche Debatte“* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Interviews/DE/2015/Print/09192015_Slangen_Herholz_Hetze_Internet.html>.
- BMJV (2015h). *Fremdenfeindlichkeit: Pegida wird zur Gefahr* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.bmjv.de/SharedDocs/Interviews/DE/2015/Namensarti>>.

- kel/10232015_Pegida_Spiegel.html>.
- BMJV (2016a). *BMJV-Konferenz „Gemeinsam gegen Hass im Netz – Wo stehen wir?“* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Reden/DE/2016/09262016_Gemeinsam_gegen_Hasskriminalitaet.html>.
- BMJV (2016b). *Weg mit dem Dreck* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Interviews/DE/2016/Print/03232016_Zeit.html>.
- BMJV (2015ch). *Die Trolle sind Monster geworden* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Interviews/DE/2015/Namensartikel/10312015_TS_Hass_im_Internet.html>.
- BMJV (2015i). *Gemeinsam gegen Hassbotschaften – Task Force stellt Ergebnisse vor* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Artikel/DE/2015/12152015_ErgebnisrundeTaskForce.html?nn=6705022>.
- BMJV (2015j). *Gemeinsam gegen Hassbotschaften – Task Force stellt Ergebnisse vor* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Artikel/DE/2015/12152015_ErgebnisrundeTaskForce.html>.
- BMJV (2016c). *BMJV unterstützt Bemühungen von Facebook gegen Hatespeech* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Artikel/DE/2016/01182016_Initiative_facebook.html>.
- BMJV (2016d). *„Auch alle, die zuschauen, haben Verantwortung“* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Interviews/DE/2016/Online/01182015_WDR5_Cybermobbing.html>.
- BMJV (2016e). *Monitoring-Projekt: Hassbotschaften in Sozialen Netzwerken wirksam bekämpfen* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2016/04112016_Monitoringprojekt.html>.
- BMJV (2016f). *„Ich begrüße den heutigen ‚Aktionstag gegen Hasspostings‘. Das entschlossene Vorgehen der Ermittlungsbehörden sollte jedem zu denken geben, bevor er bei Facebook in die Tasten haut.“* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Zitate/DE/2016/07132016_Aktionstag_gegen_Hassposting.html>.
- BMJV (2016g). *Testergebnisse jugendschutz net Hasskriminaliteat* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Artikel/09262016_Testergebnisse_jugendschutz_net_Hasskriminalitaet.pdf?__blob=publicationFile&v=1>.
- BMJV (2016h). *BMJV-Konferenz „Gemeinsam gegen Hass im Netz – Wo stehen wir?“* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Reden/DE/2016/09262016_Gemeinsam_gegen_Hasskriminalitaet.html>.
- BMJV (2017a). *Hasskriminaliteat* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <http://www.bmjv.de/SharedDocs/Zitate/DE/2017/01412017_Hasskriminalitaet.html>.
- BMJV (2017b). *Regierungsentwurf des Gesetzes zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken. Aktuelle Gesetzgebungsverfahren* [online] 2017 [cit. 25. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<https://www.bmjv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/NetzDG.html>>.
- EUROPEAN COMMISSION (2017). *Security Union: Commission steps up efforts to tackle illegal content online. Press release database* [online; cit. 8. března 2018]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-3493_en.htm>.
- EUROPEAN COMMISSION (2018a). *COM(2018) 46 final - Thirteenth progress report towards*

- an effective and genuine Security Union* [online; cit. 8. březem 2018].
- EUROPEAN COMMISSION (2018b). A Europe that protects: Commission reinforces EU response to illegal content online. *Press release database* [online; cit. 8. březem 2018]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-1169_en.htm>.
- JOUROVÁ, Věra (2016). Code of Conduct on countering illegal hate speech online: First results on implementation [online]. European Commission. [cit. 8. březem 2018].
- KAYE, Dacit. (2017). *Mandate of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression* [online; cit. 28. únor 2018]. Office of the high commissioner for human rights. Dostupné z WWW: <<http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/Legislation/OL-DEU-1-2017.pdf>>.

Ostatní zdroje

- @RAEUBERHOSE; @FRAULUTZ (2017). Neues aus der Gerücheküche. *Hoaxmap* [online; cit. 28. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<http://hoaxmap.org/index.html>>.
- CARLSON, Nicolaus (2010). *At Last – The Full Story Of How Facebook Was Founded*. *Business Insider - Tech Insider* [online; cit. 25. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinsider.com/how-facebook-was-founded-2010-3>>.
- CHAZAN, Guy (2017). EU digital commissioner attacks Germany's hate speech bill. *Financial Times* [online; cit. 28. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<https://www.ft.com/content/1407bcd8-0d68-11e7-b030-768954394623>>.
- ETZOLD, Marc (2017). Widerstand gegen Facebook-Gesetz. Facebook attackiert Heiko Maas. *WirtschaftsWoche* [online; cit. 28. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.wiwo.de/politik/deutschland/widerstand-gegen-facebook-gesetz-facebook-attackiert-heiko-maas/19861686.html>>.
- FERNÁNDEZ PÉREZ, Maryant (2017). EU action needed: German NetzDG draft threatens freedom of expression. *EDRi* [online; cit. 25. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<https://edri.org/eu-action-needed-german-netzdg-draft-threatens-freedomofexpression/>>.
- HAWIGER, Daniel (2015). Soziale Netzwerke bekommen eine immer zentralere Rolle für den Vertrieb von Nachrichten. *netzpolitik.org* [online; cit. 28. únor 2018]. Dostupné z WWW: <https://netzpolitik.org/2015/soziale-netzwerke-bekommen-eine-immer-zentralere-rolle-fuer-den-vertrieb-von-nachrichten/>>.
- JOLER, Vladan; PETROVSKI, Andrej (2016). Human Data Banks and Algorithmic Labour. *Share Lab* [online; cit. 28. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<https://labs.rs/en/facebook-algorithmic-factory-human-data-banks-and-algorithmic-labour/>>.
- NEUERER, Dietmar (2018a). NetzDG: Hamburger Justizsenator will Gesetz gegen Hassbotschaften im Netz nachbessern. *Handelsblatt* [online; cit. 3. červenec 2018]. Dostupné z WWW: <<https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/netzdg-hamburger-justizsenator-will-gesetz-gegen-hassbotschaften-im-netz-nachbessern/22647416.html>>.
- NEUERER, Dietmar (2018b). NetzDG: „Reine PR-Nummer“ - FDP erntet für NetzDG-Klage scharfe Kritik. *Handelsblatt* [online; cit. 3. červenec 2018]. Dostupné z WWW: <<https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/netzdg-reine-pr-nummer-fdp-erntet-fuer-netzdg-klage-scharfe-kritik/22672176.html>>.
- MCNAMEE, Joe (2017). German Social Media law – sharp criticism from leading legal expert. *EDRi* [online; cit. 25. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<https://edri.org/german-social-media-law-sharp-criticism-from-leading-legal-expert/>>.

- PEERS, Steve (2017). When is Facebook liable for illegal content under the E-commerce Directive? *CG v. Facebook in the Northern Ireland courts*. *EU Law Analysis* [online; cit. 22. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<http://eulawanalysis.blogspot.com/2017/01/when-is-facebook-liable-for-illegal.html>>.
- REUTER, Marcus (2017). Anhörung zum NetzDG: Mehrheit der Experten hält Gesetzentwurf für verfassungswidrig. *Netzpolitik.org* [online; cit. 25. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<https://netzpolitik.org/2017/anhoerung-zum-netzdg-mehrheit-der-experten-haelt-gesetzentwurf-fuer-verfassungswidrig/>>.
- RICADELA, Aaron (2017). Facebook Builds Out Staff to Delete Hate-Speech in Germany. *Bloomberg.com* [online; cit. 25. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-08-09/facebook-builds-out-hate-speech-deleting-staff-in-germany>>.
- SHAHD, Maurice (2015). Jeder Fünfte nutzt soziale Netzwerke als Nachrichtenquelle. *Bitkom e.V.* [online; cit. 28. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<https://www.bitkom.org/Presse/Presseinformation/Jeder-Fuenfte-nutzt-soziale-Netzwerke-als-Nachrichtenquelle.html>>.
- SOCIAL MEDIA (2017). Aktuelle Nutzerzahlen. *Kontor4* [online; cit. 25. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.kontor4.de/beitrag/aktuelle-social-media-nutzerzahlen.html>>.
- SPIEGEL (2015). *Facebook will stärker gegen Hasskommentare vorgehen* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.spiegel.de/netzwelt/web/facebook-will-staerker-gegen-hasskommentare-vorgehen-a-1052842.html>>.
- STADT KOELN (2016). [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.stadt-koeln.de/politik-und-verwaltung/presse/offener-brief-von-oberbuergermeisterin-henriette-reker>>.
- STEINHÖFEL, Joachim (2017). *Plädoyer zum NetzDG*. *Tichys Einblick* [online; cit. 25. únor 2018]. Dostupné z WWW: <http://www.tichyseinblick.de/meinungen/plaedoyer-zum-netzdg/>.
- WAKEFIELD, Jane (2016). Social media „outstrips TV“ as news source for young people. *BBC News* [online; cit. 28. únor 2018]. Dostupné z WWW: <<http://www.bbc.com/news/uk-36528256>>.
- WELT (2015). *Maas vereinbart „Taskforce“ gegen Hass-Kommentare* [online; cit. 2017-12-10]. Dostupné z WWW: <<https://www.welt.de/wirtschaft/webwelt/article146392735/Maas-vereinbart-Taskforce-gegen-Hass-Kommentare.html>>.